

FİİL ÇATISI (EYLEMDE ÇATI)

ÖZNESİNE GÖRE FİİL ÇATILARI (ÖZNE – YÜKLEM İLİŞKİSİ)

1. ETKEN FİİL

Cümlede bildirilen işi yapan kişi veya varlığın belli olduğu fiillerdir.

➤ Etken fiilli cümlelerde gerçek özne veya gizli özne bulunur.

Örnek:

- Annem araba sürmeyi yeni öğrendi.
- Hızla yağan yağmurun altında arabaya doğru koştuk.

2. EDİLGEN FİİL

Cümlede bildirilen işi yapan kişi veya varlığın belli olmadığı fiillerdir.

➤ Edilgen fiilli cümlelerde sözde özne ve “-l, -n” yapım eklerinden biri bulunur. “Birileri tarafından” yapılma anlamı vardır

Örnek:

- Şehrin kıyısındaki gecekondu bir kaç günde yıkıldı.
- Boy boy çam fidanları arka bahçeye dikildi.

Not: Bazı fiillerde işi yapan varlık ile işten etkilenen varlık aynıdır.

Örnek:

- Murat, eve gider gitmez yıkandı.
- Spora başladığından beri hep düzenli beslendi.

Not: Bazı fiillerde işi karşılıklı yapma veya birlikte yapma anlamı vardır.

Örnek:

- Orhan ile Yalçın tanıştılar. (Karşılıklı)
- Arkadaşımın esprisine hep birlikte gülüştük. (Birlikte)

Cümleler	Etken	Edilgen
Hazırlanılan tüm ödevler sunuldu güzel bir şekilde öğretmene.		
Uzun uğraşlar sonucu sınavı başarıyla geçti.		
Bu yılın sonunda ayrılacak okulumuzdan son sınıf öğrencileri.		
Evimizde çıkan devasa yangın, uzun uğraşlar sonucu söndürüldü.		
Matbaaya gönderdiğimiz kitaplardaki yanlışlar düzeltildi titizlikle.		
Okulumuzun bahçesinde bulunan bakımsız ağaçlar özenle budandı.		
Okulumuzun uçsuz bucaksız bahçesini var gücümüzle temizledik.		
Evimiz rengârenk süslendi Ramazan Bayramı yaklaştığı için.		
Unutma ki görünen köy kılavuz istemezmiş.		
Havalimanında içeri girerken girişte üzerimiz detaylıca arandı.		
Hayat, ona sıkı sıkıya sarılan insanları daha çok sever.		
Kaderin çelik ellerinde renksiz bir kuklaymışım.		
Gönül kendinde ne taşırsa dünyayı da öyle görmüş.		
Tam derse başlamıştık ki kapı çalındı telaşla.		
Başka dert görmediğimiz için kendi dertlerimiz gözümüzde büyür.		
Haddinden fazla yaşamaya çalışmak, her şeyin dahasını istemek tüketiyor insanı.		
Düğün için gereken eşyalar ıgneden ipliğe varıncaya alındı.		
Şiddetli patlama nedeniyle camlar aniden kırıldı.		
Açgözlülerin ayakları her zaman dışarda kalır.		
Gecelerden bir gece, dünyadaki en temiz kelekler uğradı gönül penceremize.		
Arkadaşlarla kafa kafaya verince en zor sorular bile çözüldü.		
Alla, ıstıbabını çektiirmediği şeyin nimetini vermezmiş.		
Uzun yıllar sonra nihayet yakalandı o çok istenen başarı.		
Ne demiş şair: “İnsan, ayrıldığı yeri yanında götürür.”		
Birini eleştireceğin zaman aklından çıkarma, herkes senin imkânlarınla gelmemiştir dünyaya.		
Bizler tatildeyken güzel okulumuz boyanmış.		
İnsan, konuşmasa bile kötü arkadaşından huy kapar.		
LGS sonuçları MEB’in sitesinde yayınlandı.		
Tamamlandı yeni sınav sistemiyle ilgili düzenlemeler.		

FiİL ÇATISI (EYLEMDE ÇATI)

Aşağıdaki cümlelerden edilgen olanları işaretleyiniz.

[] Odamızdaki klima durmadan çalıştı.	[] Sorumluluk sahibi bir insan her şeyi tam yapar.
[] Bayram için her yer rengârenk süslenmiş.	[] Evdeki kirli halılar yıkandı.
[] Yeni düzenlemeyle kaldırımlar asfaltlandı.	[] Daha iki gün kullanmadan telefonum bozuldu.
[] Çantasını taşıması için arkadaşları yardım etti.	[] Kitaplarını çok sevdiği için emanet vermez.
[] Tesisattaki arızayı usta anlamış.	[] Fırtınada geminin camları kırıldı.
[] Yardımlaşınca karşılaşılan tüm sorunlar çözüldü.	[] Okula gelirken kitabımı da getirir misin?
[] Geç yattığı için her gün okula geç kalıyor.	[] Almak istediğimiz arsa çoktan satılmış.
[] Konferansı dinlemeyen öğrenciler dışarı çıkarıldı.	[] Evi boyamak için bir sürü boya alındı.

Aşağıdaki fiilleri örnekteki gibi hem etken hem edilgen olacak şekilde cümlede kullanınız.

Sor:-

Etken:

Edilgen:

Yap:-

Etken:

Edilgen:

Tut:-

Etken:

Edilgen:

Sür:-

Etken:

Edilgen:

Ara:-

Etken:

Edilgen:

Oku:-

Etken:

Edilgen:

Yıka:-

Etken:

Edilgen:

Çalış:-

Etken:

Edilgen:

1). Aşağıdaki cümlelerde bulunan fiillerden hangisi etken fiildir?

- A) Seni daha iyi tanımam gerekiyor.
- B) Kazağım yine yıkanmamış.
- C) Başvurunuz az önce kabul edildi.
- D) Böyle şeyler asla istenmez.

3). Aşağıdaki cümlelerden hangisinde etken fiil vardır?

- A) İşten gelir gelmez yıkanırım.
- B) Makine akşama çalıştırılacak.
- C) Sabah kahvaltısı yine ihmal edildi.
- D) Malımız bu firma ile çok kolay satılır.

2). “Sana böyle olacağı söylenmedi mi?” cümlesindeki fiille özne yüklem ilişkisi bakımından özdeş olan fiil aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) İş yerimiz öğlenleri yoğun olur.
- B) Müdür seni odasına çağırıyor.
- C) Güzel bir iş buldum kendime.
- D) Ata nasıl binilir?

4). “Bilim kurgu filmlerinden nefret ediyorum.” cümlesindeki eylemle özne yüklem ilişkisi bakımından özdeş cümle aşağıdakilerden hangisinde yoktur?

- A) Sanki beni hayaletler takip ediyordu.
- B) Yılda bir bu hastanede muayene olurum.
- C) Hepiniz beni dinleyin.
- D) Bugün birbirimize inanmayı seçtik.

FİİL ÇATISI (EYLEMDE ÇATI)

NESNESİNE GÖRE FİİL ÇATILARI (NESNE – YÜKLEM İLİŞKİSİ)

1. GEÇİŞLİ FİİL

Gerçekleşmesi için mutlaka bir nesneye ihtiyaç duyan fiillerdir.

- Nesneyi bulmak için yükleme “**Ne, neyi, kimi?**” sorularından biri sorulur.
- Geçişli fiiller nesne alsa da bu nesne her zaman cümlede yazılmak zorunda değildir.

Örnek:

- Arabaya biner binmez **emniyet kemerini** taktı.
- Sapanca’nın **eşsiz güzelliğini** saatlerce izledik.

2. GEÇİŞSİZ FİİL

Gerçekleşmesi için nesneye ihtiyaç duymayan fiillerdir. Bu fiiller “**Ne, neyi, kimi?**” sorularına yanıt vermezler.

Örnek:

- Sokak satıcıları mahalleden bağıra bağıra geçiyordu.
- Paralarını alamayan futbolcular antrenmana çıkmadı.

Not: Bazı fiiller, geçişsiz fiil olmasına rağmen aldığı bir ekle (-r, -t, -tır) geçişli fiil hâline gelebilir.

Örnek:

- Arkadaşımın bu hareketinden çok korktum. (Geçişsiz)
- Arkadaşımın bu hareketi **beni** çok korkuttu. (Geçişli)

Cümleler	Geçişli	Geçişsiz
Yeni doğmuş bebek bütün gün uyuyor.		
Yaz akşamları geç saatlere kadar ılık rüzgâr eşliğinde otururuz.		
Yorgun gözlerim her gölgede senin yüzünü arıyor.		
Bedel ödemeyen kimseler varamaz rahatın kollarına.		
Hızla geçen günlerin birinde hatamı anladım.		
Kararsız parmakların her gece karışır saçlarıma.		
Yıldızların gölgeleri sicim gibi dökülür alnımdan.		
Güçsüz ellerimde geceye boğulan hıçkırıklar kayboldu.		
Yüreğimde inleyen İshak kuşu bir yağmur gibi ansızın yakalar beni.		
Önümde karanlığı öpüyor yıldırımlar.		
Şu başımı göğsünden uzaklaştırdığım an dağılıyor tüm umutlar.		
Yüzünün unutulmaz hazzını duyuyorum.		
Her an kıymetli hatırası sarsıyor beni.		
Eski bir fotoğraf karesinde gülümser çocukluğum.		
Adını duyduğumda kan beynimden çekilir.		
Bir arafın içinde geceler esir almış hatıranı.		
Her mevsim yangınlar alışıyor göğsüme sol taraftan.		
Çiğ tanesi kadar hafif ellerin kimi zaman beyaz bir laleyi andırıyor.		
Sen yokken el sallardı hasretin uzaklardan.		
Sen yokken gülüşlerin avuturdu duygumu.		
Sen yokken nazlı güneş doğmazdı gökyüzümde.		
Sonbaharda buluşur gökyüzü ve kırmızı.		
Yol vermeyen rüyalar bana yol verin.		
Nice savaş kazanmış mağrur komutan gibi seslenir gökyüzünden.		
Bugün seni küçük bir çocukla gördüm.		
Çantasından büyük bir sevda çıkardı.		
Sayfalar arasında düşe kalka yürüdüm.		
Yürümesem yüreğim gece gündüz ağlardı.		
Her adımda ismini zikreden çiçekleri topladım.		

FiİL ÇATISI (EYLEMDE ÇATI)

Aşağıdaki cümlelerden geçişli olmasına rağmen nesne bulunmayan cümleleri işaretleyiniz.

[] Annem, görünce dışarı postaladı.	[] Yeni aldığı kıyafetleri büyük bir özenle yerleştirdi.
[] Yalnızca vakti geldiğinde sergileyecekmiş.	[] Sınıfa geldiğinde hemen silecekmiş.
[] Çocuklar sokakta futbol oynarken camları kırmışlar.	[] Törene ailesini de çağırdı.
[] Zamanında bitiremeyince elemişler.	[] Geceleyin sahilde oturup çaldık.
[] Annem, misafirler için güzel yemekler hazırlıyor.	[] Geçen sene hepimize söylemişti.
[] Yarın daha çok roman okuyacağım.	[] Öğretmenimiz derste bize espriler yaptı.
[] Güya birbirine sıkıca bağlamıştı.	[] Yıllar önce bir çarşıdan almıştım.
[] Canım nasıl isterse öyle kararlarım.	[] Öğretmen çok güzel anlattı.
[] Birden sorunca söyleyiverdim.	[] Pazar sabahları ekmeği ben alırım.
[] Topladığı elmaları mutfağa götürdü.	[] Ben bu kitabı geçen yaz okumuştum.

Aşağıdaki metinde yer alan fiilleri boş alana yazarak geçişli ve geçişsiz olarak ayırınız.

Hiç tepki vermeden yarım saat dinledi.

Fiil: (.....) Geçişli () Geçişsiz ()

Yaşadığı kötü olaylardan sonra içine kapandı.

Fiil: (.....) Geçişli () Geçişsiz ()

Eve gelir gelmez yorgunluktan uyuyakaldı.

Fiil: (.....) Geçişli () Geçişsiz ()

Mutfaktan bir bardak su getirmiş.

Fiil: (.....) Geçişli () Geçişsiz ()

Bahçedeki salıncağa oturup bekledim.

Fiil: (.....) Geçişli () Geçişsiz ()

Annemin söyledikleri beni çok korkuttu.

Fiil: (.....) Geçişli () Geçişsiz ()

Annesini görünce hemen boynuna sarıldı.

Fiil: (.....) Geçişli () Geçişsiz ()

Arkadaşımın sözlerine çok güldük.

Fiil: (.....) Geçişli () Geçişsiz ()

1). Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiil nesne alabildiği hâlde cümlede nesne yoktur?

- A) Lütfen bu soruma cevap veriniz.
- B) Cebinizdekileri dışarı çıkarın.
- C) Çabuk izinizi bu ormanlık alanda kaybettirin, yoksa kurtlar sizi kapar.
- D) Ben de fuarda saatlerce gezdim, ama bulamadım.

2). “Bu vatan için neler yaptın?” cümlesindeki fiilin nesne yüklem ilişkisi bakımından özdeşi aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Sonra annem hastalandı.
- B) Çok güzel bir kıza âşık oldum.
- C) Benim hayatımı kurtardın?
- D) Babam sobanın başına geçti.

3). Aşağıdaki cümlelerden hangisinde fiil geçişsizdir?

- A) Sana bir ders vermek istiyorum.
- B) Ben açığa çıksın diye sordum.
- C) Abim bize çok söylemişti.
- D) Artık bu dükkâna uğrama.

4). Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi geçişli fiil değildir?

- A) Bu soruyu da doğru cevapladınız.
- B) Yemeği hep beraber yiyelim.
- C) Bütün öğrencilerin elleri havaya kalktı.
- D) Odayı niçin toplamadınız?

5). “Bloknotumu acaba nerede unuttum?” cümlesindeki ile nesne yüklem ilişkisi bakımından özdeş fiil aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Hangi soruyu cevaplayamadınız?
- B) Bayram nereye gitti?
- C) Arabanın farları yanmıyor.
- D) Mantarlı çorbanın kokusu cezbediciydi.

6). Aşağıdaki cümlelerden hangisinde çatı aranmaz?

- A) Ağlamayı bilmiyorsun bari gülmekten utan.
- B) Onu örnek alacak kadar ona yakın değil miydin?
- C) Su kaynaklarına onlardan önce ulaşmalısınız.
- D) Geldiler, gördüler ve gittiler.